

1869.

Na osnovu člana 12 stav 5 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", br. 28/11 i 48/15), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donijelo je

P R A V I L N I K
O FITOSANITARNIM MJERAMA ZA SPREČAVANJE UNOŠENJA I ŠIRENJA VIRUSA
SMEĐE NABORANOSTI PLODA PARADAJZA TOMATO BROWN RUGOSE FRUIT
VIRUS (ToBRFV)*

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se fitosanitarne mjere za sprečavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza - Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV) (u daljem tekstu: štetni organizam) na određenom bilju, sjemenu i plodovima.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeće značenje:

- 1) **određeno bilje** je bilje, osim određenog sjemena i određenih plodova, vrste *Solanum lycopersicum L.* i njenih hibrida i vrsta *Capsicum spp.* ;
- 2) **određeno sjeme** je sjeme vrste *Solanum lycopersicum L.* i njenih hibrida i vrsta *Capsicum spp.*;
- 3) **određeni plodovi** su plodovi vrste *Solanum lycopersicum L.* i njenih hibrida i vrste *Capsicum spp.*.

Otkrivanje ili sumnja na prisustvo štetnog organizma

Član 3

(1) Lice koje posumnja na prisustvo štetnog organizma, bez odlaganja obavještava organ uprave nadležan za zdravstvenu zaštitu bilja (u daljem tekstu: Uprava) i dostavlja sve relevantne informacije o prisustvu ili sumnji na prisustvo štetnog organizma.

(2) Na osnovu informacija iz stava 1 ovog člana, Uprava bez odlaganja:

- evidentira dostavljene informacije;
- preduzima fitosanitarne mjere radi potvrđivanja prisustva ili sumnje na prisustvo štetnog organizma i
- obavještava držaoce bilja koji posjeduju bilje koje bi moglo biti zaraženo štetnim organizmom, o prisustvu ili sumnji na prisustvo, o mogućim posljedicama i riziku, kao i o fitosanitarnim mjerama koje treba preduzeti.

(3) Ako se prisustvo ili sumnja na prisustvo štetnog organizma potvrdi, Uprava preduzima odgovarajuće fitosanitarne mjere u skladu sa propisanim procedurama, radi iskorjenjivanja i sprječavanja širenja štetnog organizma.

Fitosanitarne mjere u slučaju potvrde prisustva štetnog organizma

Član 4

Ako se potvrdi prisustvo štetnog organizma na teritoriji Crne Gore, Uprava preduzima odgovarajuće fitosanitarne mjere radi iskorjenjivanja štetnog organizma.

Uprava bez odlaganja uspostavlja obilježeno područje na način da:

- a) u slučaju prisustva štetnog organizma u proizvodnim jedinicama sa fizičkom zaštitom, obilježeno područje sastoji se najmanje od proizvodne jedinice u kojoj je pronađen štetni organizam;

b) u slučaju prisustva štetnog organizma u ostalim proizvodnim jedinicama koje nisu opisane u tački a ovog stava, obilježeno područje sastoji se od:

- zaraženog područja koje uključuje najmanje proizvodnu jedinicu u kojoj je otkriveno prisustvo štetnog organizma; i
- sigurnosnog područja koje okružuje zaraženo područje u poluprečniku od najmanje 30 m od granice zaraženog područja.

U obilježenom području Uprava odnosno fitosanitarni inspektor ili ovlašteno lice pod službenim nadzorom Uprave, sprovodi sljedeće fitosanitrane mjere:

a) za proizvodne jedinice namijenjene proizvodnji određenog bilja za sadnju ili određenog sjemena:

- odmah uklanja i uništava sve zaražene lotove (partije) određenog bilja za sadnju i, gdje je to odgovarajuće, određenog sjemena porijeklom iz tih lotova, s tim da se uklanjanje i uništavanje vrše na način da ne postoji rizik od širenja štetnog organizma;
- primjenjuje posebne higijenske mjere na osoblje, objekte proizvodne jedinice (*production site structures*), alate i mašine, materijale i prevozna sredstva u proizvodnoj jedinici kako bi se spriječilo širenje štetnog organizma na druge lotove prisutne u proizvodnoj jedinici i na sukcesivne tj. sljedeće usjeve određenog bilja ili na druge proizvodne jedinice;
- uništava ili tretira uzgojni supstrat najmanje na kraju sezone uzgoja tako da ne postoji rizik od širenja štetnog organizma;

b) za proizvodne jedinice namijenjene proizvodnji određenih plodova:

- uklanja i uništava svo određeno bilje iz proizvodne jedinice najmanje na kraju sezone uzgoja, s tim da se uklanjanje vrši na način da ne postoji rizik od širenja štetnog organizma;
- primjenjuje posebne higijenske mjere na osoblje, objekte proizvodne jedinice (*production site structures*), alate i mašine, materijale, ambalažu i prevozna sredstva za plodove, kako bi se spriječilo širenje štetnog organizma na sukcesivne tj. sljedeće usjeve određenog bilja ili na druge proizvodne jedinice;
- uništava ili tretira uzgojni supstrat najmanje na kraju sezone uzgoja tako da ne postoji rizik od širenja štetnog organizma;

Uprava može ukinuti obilježeno područje i odgovarajuće mjere iskorjenjivanja ako se nakon uzorkovanja i testiranja određenog bilja iz sukcesivnog, odnosno sljedećeg usjeva utvrdi da je ta jedinica slobodna od štetnog organizma tokom perioda od najmanje šest mjeseci nakon sadnje tog bilja.

Unošenje određenog bilja za sadnju

Član 5

(1) Određeno bilje za sadnju, osim sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam, može se unositi u Crnu Goru samo ako ga prati fitosanitarni sertifikat koji u rubrici "Dopunska izjava" sadrži:

a) službenu izjavu da određeno bilje za sadnju potiče od određenog sjemena koje je uzorkovano i testirano na štetni organizam u skladu sa Prilogom 1 koji čini sastavni dio ovog pravilnika i da je na osnovu tih testova utvrđeno da je slobodno od štetnog organizma;

b) službenu izjavu da je određeno bilje za sadnju proizvedeno u proizvodnoj jedinici koju je registrovao i nad kojom nadzor vrši nadležni organ za zdravstvenu zaštitu bilja u državi porijekla i za koju je poznato da je slobodna od štetnog organizma na osnovu službenih pregleda u odgovarajuće vrijeme za otkrivanje tog štetnog organizma, a da je u slučaju prisustva simptoma podvrgnuto službenom uzorkovanju i testiranju na štetni organizam i da je na osnovu tih testova utvrđeno da je slobodno od štetnog organizma;

c) naziv registrovane proizvodne jedinice.

(2) Određeno bilje *Capsicum* spp. sorti za koje je poznato da su otporne na štetni organizam, može se unositi u Crnu Goru samo ako ga prati fitosanitarni sertifikat u kojem se u rubrici "Dopunska izjava" potvrđuje ta otpornost.

Unošenje određenog sjemena

Član 6

(1) Određeno sjeme, osim sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam, može se unositi u Crnu Goru samo ako ga prati fitosanitarni sertifikat koji u rubrici "Dopunska izjava" sadrži:

a) službenu izjavu da su ispunjeni sljedeći uslovi:

- matične biljke određenog sjemena proizvedene su na proizvodnoj jedinici za koju je poznato da se štetni organizam ne pojavljuje, na osnovu službenih pregleda sprovedenih u odgovarajuće vrijeme za otkrivanje štetnog organizma;

- određeno sjeme ili njegove matične biljke službeno je uzorkovano i testirano na štetni organizam u skladu sa Prilogom 1 i na osnovu tih testova je utvrđeno da je slobodno od štetnog organizma, a ako se testira matično bilje uzorkovanje se vrši u najkraćem mogućem roku prije prve berbe plodova;

- da je sjeme testirano jednom od metoda za testiranje, osim ELISA metode, u skladu sa Prilogom 1, ako je fitosanitarni sertifikat izdat nakon 31. marta 2021. godine.

b) informacije kojima se obezbjeđuje sljedljivost do proizvodne jedinice matičnih biljaka.

(2) Određeno sjeme *Capsicum* spp. sorti za koje je poznato da su otporne na štetni organizam, mogu se unositi u Crnu Goru samo ako ga prati fitosanitarni sertifikat u kojem se u rubrici "Dopunska izjava" potvrđuje ta otpornost.

(3) Za određeno sjeme koje je proizvedeno prije 15. avgusta 2020. godine, u fitosanitarnom sertifikatu u Dopunskoj izjavi navodi se da je ispunjen uslov iz stava 1 tačka a) alineja 2 ovog člana i izjava: "Sjeme je proizvedeno prije 15. avgusta 2020."

Službene kontrole na mjestu unošenja

Član 7

Pošiljke određenog bilja za sadnju i određenog sjemena podliježu službenim kontrolama na mjestu unošenja u Crnu Goru ili na mjestu odredišta.

U okviru kontrola iz stava 1 ovog člana uzorkuje se i testira najmanje 20% pošiljki određenog sjemena i određenog bilja za sadnju, u skladu sa Prilogom 1.

Izuzetno od stava 2 ovog člana za pošiljke određenog sjemena i određenog bilja za sadnju porijeklom iz Izraela procenat uzorkovanja i testiranja iznosi 50%, a za pošiljke određenog sjemena porijeklom iz Kine 100%.

Posebni nadzor

Član 8

(1) Radi utvrđivanja prisustva štetnog organizma na određenom bilju za sadnju, određenom sjemenu i određenim plodovima, vrši se posebni nadzor uključujući mjesta proizvodnje određenog sjemena i određenog bilja za sadnju.

(2) Posebni nadzor uključuje uzorkovanje i testiranje u skladu sa Prilogom 1 i zasniva se na analizi rizika od unošenja i širenja štetnog organizma, kao i na naučnim i tehničkim principima u skladu sa mogućnošću otkrivanja štetnog organizma.

(3) O rezultatima posebnog nadzora Uprava obavještava Evropsku komisiju i države članice Evropske unije do 30. aprila tekuće za prethodnu godinu.

Premještanje određenog bilja

Član 9

(1) Određeno bilje za sadnju može se premještati na teritoriji Crne Gore ako ga prati biljni pasoš i ako ispunjava sljedeće uslove:

a) određeno bilje je raslo na proizvodnoj jedinici za koju je poznato da se štetni organizam ne pojavljuje, na osnovu službenih pregleda sprovedenih u odgovarajuće vrijeme za otkrivanje štetnog organizma, a u slučaju simptoma prisustva štetnog organizma sprovedeno je uzorkovanje i testiranje bilja od strane Uprave odnosno fitosanitarnog inspektora i testovi su pokazali da je slobodno od štetnog organizma;

b) partije (lotovi) određenog bilja za sadnju čuvane su odvojene od drugih partija određenog bilja za sadnju primjenom odgovarajućih higijenskih mjera i fizičkim razdvajanjem.

(2) Uzorkovanje radi testiranja iz stava 1 ovog člana, vrši se u skladu sa Prilogom 1.

(3) Određeno bilje može se premještati iako ne ispunjava uslove iz stava 1 ovog člana, ako je od sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam i ako je već proizvedeno prije stupanja na snagu ovog pravilnika.

Premještanje određenog sjemena

Član 10

(1) Određeno sjeme, može se premještati na teritoriji Crne Gore ako ga prati biljni pasoš i ako ispunjava sljedeće uslove:

a) matične biljke od kojih potiče određeno sjeme, proizvedene su na proizvodnoj jedinici za koju je poznato da se u njoj ne pojavljuje štetni organizam, na osnovu službenih pregleda u odgovarajuće vrijeme za otkrivanje štetnog organizma;

b) sjeme ili matične biljke od kojih potiče to sjeme, podvrgnuti su uzorkovanju i testiranju na štetni organizam koje je sprovedeno od strane Uprave, odnosno fitosanitarnog inspektora ili od strane ovlašćenog lica pod službenim nadzorom Uprave i na osnovu tih testova utvrđeno je da su slobodni od štetnog organizma, a u slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma, uzorkovanje i testiranje sprovodi Uprava, odnosno fitosanitarni inspektor, a ako se testira matično bilje uzorkovanje se vrši u najkraćem mogućem roku prije prve berbe plodova;

c) postoje informacije o sljedljivosti o porijeklu svih partija (lotova) određenog sjemena na osnovu dokumentacije koja prati pošiljku.

(2) Izuzetno stava 1 tač. a i b ovog člana, sjeme koje je proizvedeno prije 15. avgusta 2020. godine, prije prvog premještanja mora biti uzorkovano i testirano na štetni organizam od strane Uprave odnosno fitosanitarnog inspektora ili od strane ovlašćenog lica pod službenim nadzorom Uprave, prije premještanja na teritoriji Crne Gore i da je testiranjem potvrđeno da je sjeme slobodno od štetnog organizma, a određeno sjeme koje je prvi put premješteno na teritoriji Crne Gore u nakon 1. aprila 2021. i koje je testirano prije 30. septembra 2020. godine ELISA metodom, mora se ponovo testirati drugom metodom (osim metode ELISA) u skladu sa Prilogom 1;

(3) Uzorkovanje i testiranje sjemena iz stava 1 ovog člana vrši se u skladu sa Prilogom 1.

(4) Određeno sjeme sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam ne mora da ispunjava uslove iz st. 1 i 2 ovog člana.

Početak primjene

Član 10

(1) Odredba člana 7 st. 2 i 3 ovog pravilnika u dijelu procenta uzorkovanja sjemena primjenjivaće se od 1. januara 2025. godine.

(2) Odredba člana 8 stav 3 ovog pravilnika primjenjivaće se od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Prestanak važenja

Član 11

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV)* ("Službeni list CG", broj 121/21).

Stupanje na snagu

Član 12

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

* U ovaj Pravilnik prenešena je Implementirajuća Regulativa Komisije (EU) 2020/1191 od 11. avgusta 2020. o utvrđivanju mjera za sprečavanje unošenja u Uniju virusa smeđe naboranosti ploda paradajza (ToBRFV) i njegovog širenja unutar Unije i stavljanju van snage Implementirajuću Regulativu (EU) 2019/1615 i njena dopuna (EU) 2021/74 od 26. januara 2021 i Regulativa Komisije (EU) 2021/1809 od 13. oktobra 2021. o izmjeni Regulative (EU) 2020/1191 o mjerama za sprečavanje unošenja u Evropsku Uniju virusa smeđe naboranosti ploda paradajza (ToBRFV) i njegovog širenja unutar Evropske Unije.

Broj: 05-313/21-13506/7

Podgorica, 2. decembra 2022. godine

Ministar,
Vladimir Joković, s.r.

UZORKOVANJE I TESTIRANJE SJEMENA I BILJA ZA SADNJU *SOLANUM LYCOPERSICUM* L. I *CAPSICUM* SPP.**1. Šema uzorkovanja (sampling schemes) sjemena, osim sjemena sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam**

Uzorkovanje sjemena za testiranje vrši se prema sljedećim šemama uzorkovanja zavisno od partija (lotova) sjemena kako je navedeno u odgovarajućoj tabeli međunarodnog standarda za fitosanitarne mjere br. 31 Metodologije za uzorkovanje pošiljki (ISPM 31):

- za partije sjemena od 3 000 ili manje sjemenki: primjena hipergeometrijske šeme (hypergeometric sampling scheme) uzorkovanja koja sa 95% pouzdanosti može da identifikuje nivo prisustva zaraženih biljaka od 10% ili više
- za partije sjemena sa više od 3 000 ali manje od 30 000 sjemenki: primjena šeme uzorkovanja koja sa 95% pouzdanosti može da identifikuje nivo prisustva zaraženih biljaka od 1% ili više,
- za partije sjemena sa više od 30 000 sjemenki: primjena šeme uzorkovanja koja sa 95% pouzdanosti može da identifikuje nivo prisustva zaraženih biljaka od 0,1% ili više.

Poduzorci se sastoje od najviše 1 000 sjemenki za metode lančane reakcije polimerazom (PCR).

Poduzorci se sastoje od najviše 250 sjemenki za metodu imunoenzimskog testa (ELISA).

2. Šema uzorkovanja određenog bilja, osim bilja sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam

U slučaju bilja za sadnju, osim sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam, prikuplja se 200 listova po proizvodnoj jedinici i sorti (cultivar), po mogućnosti mladih listova sa vrha biljke.

U slučaju bilja sa simptomima, uzorkuju se radi testiranja najmanje tri lista sa simptomima.

3. Metode testiranja za otkrivanje i identifikaciju štetnog organizma na sjemenu, osim sjemena sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam

Za otkrivanje štetnog organizma na određenom sjemenu koristi se jedna od sljedećih metoda testiranja:

- real time RT-PCR (RT-PCR u stvarnom vremenu), uz upotrebu prajmera i proba (probes) u skladu sa protokolom ISF-protokola (2020.)⁽¹⁾;

- real time RT-PCR (RT-PCR u stvarnom vremenu), uz upotrebu protokola i proba Menzela i Wintera (*Acta Horticulturae*, u štampi);

- ELISA, je mogla da se primjenjuje samo do 1. oktobra 2020. godine, samo za potvrđivanje statusa "slobodna od" štetnog organizma radi izdavanja biljnih pasoša ili fitosanitarnog sertifikata.

U slučaju pozitivnog rezultata testa prilikom otkrivanja (determinacije) štetnog organizma, vrši se druga metoda testiranja - jedna od gore navedenih metoda real time RT-PCR, različita od metode upotrijebljene za otkrivanje štetnog organizma, koristeći isti uzorak da bi se potvrdila identifikacija. U slučaju neusaglašenosti između rezultata prilikom otkrivanja i rezultata prilikom identifikacije dobijenih za obloženo sjeme, obloge sjemena uklanjaju se i sjeme se ponovno testira.

4. Metode testiranja za otkrivanje i identifikaciju štetnog organizma na određenom bilju, osim bilja za sadnju sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam, kao i na određenim plodovima

Za otkrivanje štetnog organizma na određenom bilju za sadnju, osim određenog bilja za sadnju sorti *Capsicum* spp. za koje je poznato da su otporne na štetni organizam, kao i na određenim plodovima, koristi se jedna od sljedećih metoda testiranja:

- ELISA, samo za materijal sa simptomima,

- konvencionalni RT-PCR uz upotrebu prajmera Alkowni et al. (2019.),

- konvencionalni RT-PCR uz upotrebu prajmera Rodriguez-Mendoze et al. (2019.),

- real-time RT-PCR (RT-PCR u stvarnom vremenu), uz upotrebu prajmera i proba opisanih u ISF protokolu (2020.)⁽²⁾,

- real-time RT-PCR (RT-PCR u stvarnom vremenu), uz upotrebu prajmera i proba Menzela i Wintera (*Acta Horticulturae*, u štampi).

U slučaju pozitivnog rezultata testa za otkrivanje štetnog organizma, vrši se druga metoda testiranja radi identifikacije štetnog organizma - jedna od gore navedenih metoda RT-PCR, različita od metode upotrijebljene za otkrivanje štetnog organizma, koristeći isti uzorak da bi se potvrdila identifikacija.

1 Protokol koji je razvila međunarodna federacija za sjeme- (međunarodna inicijativa za zdravlje sjemena za uzgoj povrća (ISHI-Veg)). Protocol developed by the International Seed Federation (International Seed Health Initiative for Vegetable Crops (ISHI-Veg)).

2 Protokol koji je razvila međunarodna federacija za sjeme (međunarodna inicijativa za zdravlje sjemena za uzgoj povrća (ISHI-Veg)). Protocol developed by the International Seed Federation (International Seed Health Initiative for Vegetable Crops (ISHI-Veg)).